

Etusivu — Ajankohtaista — Uutiset

Kylmä sota näyttäytyi suomalaisille ydinsodan pelkona, ulkopoliittisina kriiseinä ja neuvostopropagandana

9.4.2021 klo 09:00

SKS keräsi suomalaisten muistoja Euroopan jakautumisesta ja kylmästä sodasta.

Kylmän sodan historiakuva ohjaa näkemys kylmästä sodasta suurena poliittisena ja ideologisena kamppailuna, jossa Suomi oli ”idässä kiinni ja länteen kallellaan”. Kylmän sodan suuret linjat, niin kotimaisen kuin kansainvälisen politiikan ja talouden kehitys tunnetaan hyvin. Kylmä sota kosketti tavalla tai toisella jokaista suomalaista 1940-luvulta 1990-luvulle. Siitä huolimatta tiedämme hyvin vähän, miten suomalaiset kokivat kylmän sodan ajan.

Syksyllä 2020 alkaneessa *Kylmän sodan muistot ja kokemukset* -muistitietokeruussa 56 suomalaista muisteli kylmää sotaa. Keruussa kartoitettiin muistoja ja kokemuksia muun ohella suomalaisista ja ulkomaalaisista johtavista poliitikoista, kylmän sodan kriiseistä ja valtioiden välisistä suhteista, matkustelusta rautaesiripun molemmin puolin sekä ”suomettuneessa Suomessa” opiskelusta, koulunkäynnistä ja kulttuurista. Kertomukset ilmentävät monitahoisesti ihmisten kokemushorisonttia ja kylmän sodan kokemuksen moninaisuutta.

Eräs selkeimmin aineistosta nouseva teema, joka kattaa muistelun aikaisimmat vaiheet 1950-luvulta 1980-luvulle, on uuden sodan pelko – erityisesti ydinsodan pelko. Eräs muistelija kertoi, kuinka hänellä *”alkoi yhä vahvempaan kehittyä ajatus, että en haluaisi koskaan hankkia lapsia, kun kuitenkin pian tulisi ydinsota, joka tuhoaisi kaiken.”* Toinen muisteli kouluajoiltaan, kuinka ala-asteella *”harjoittelussa ollut auskultantti kysyi luokalta Oulun normaalikoulussa, kuka uskoi, että ydinsota syttyy. Suurin osa luokasta viittasi. Näin pessimistiä – tai ajan hermolla olleita – me pienet lapset olimme silloin.”*

Monelle muistelijalle kylmän sodan ensimmäinen muisto oli ulkopoliittinen kriisi, Unkari 1956, Kuuba 1962 tai Tšekkoslovakia 1968. Erityisesti aikalaisille Tšekkoslovakia oli voimakas sukupolvikokemus: *”Tšekkoslovakia 1968 avasi myös silmiä, mutta sulki myös suut.”* Maantieteellisesti kylmä sota ei muistelijoille rajoittunut vain Neuvostoliitto-Yhdysvallat-akselille, vaan kokemuksen ytimessä oli myös Saksat ja Itä-Euroopan maat. Sen sijaan länsimaat, kuten Ruotsi ja Iso-Britannia jäivät vähemmälle huomiolle, kun puolestaan Kiina, Chile ja Etelä-Afrikka esiintyivät lukuisissa muisteluissa.

Harvalle muistelijalle Neuvostoliitto merkitsi onnelaa, sosialistista paratiisia tai parempaa elämää. Suomen julkinen elämä saattoi olla suomettunutta, poliitikoilla ja puolueilla oli omat KGB-yhteytensä ja kotiryssät, mutta tavallisissa kansalaisissa Suomen linja herätti ärtymystä ja suruakin. Eräs vastaaja kuvaa, kuinka *”Propaganda meni yli ymmärryksen ja oli liian tyhmää. Jatkuva Suomen ja Neuvostoliiton ystävyuden korostaminen sai ihmiset kysymään, miksi meidän ainoa ystävämmme on itänaapuri”*, ja toinen taas muisteli, kuinka *”Repo-radio ärsytti, siitä radion punaisuus on hiukan vaalentunut.”*

Matkailu itäblokin maissa avarsi monen suomalaisen näkemystä sosialismista. Eräs muisteli: *”Ystäväni oli nimittäin lukenut Suomen suomettuneita, propagandistisia lehtiä... Kun tulimme rajat yli takaisin Suomen puolelle, puuskahti ystäväni ihmeissään: ”Ja tällaista maata minä olen ihannoinut!” - ja lopetti ihannoimisensa siihen paikkaan.”* Toinen muisteli kuinka *”[S]osialistista maailmaa kohtaan tuntemani ennakkoluulot eivät suinkaan lientyneet kun ensimmäistä kertaa vierailin sosialistisessa maassa.”* Lisäksi matkakertomuksissa esille nousee jatkuvasti neuvostokansalaisten halu ostaa niin farkut kuin paidatkin suomalaisturistien päältä ja kengät jalasta. Monet suomalaiset kustansivat matkansa myymällä vaatteensa. Samaan aikaan ongelmista selvittiin ja parempaa palvelua sai lahjomalla – joskus länsivaluutalla, joskus mustekynillä.

Kylmän sodan päättyminen tuli lähes kaikille vastaajille onnellisena yllätyksenä, mutta kylmän sodan jälkeinen maailmanjärjestys on ollut pettymys. Muistelijoiden näkemyksissä tämän

päivän Venäjää tarkastellaan kylmän sodan kokemuksen kautta: ”*Mielestäni Putinin halu kostaa ja heikentää EU:ta ja Yhdysvaltoja mm. maan vaaleihin puuttumalla ja valeuutisten syöttämisellä sosiaalisessa mediassa on selvä kytkös Neuvostoliiton romahdukseen ja kylmän sodan asetelmiin.*”

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland järjestivät yhdessä Antero Holmilan kanssa *Kylmän sodan muistot ja kokemukset* -muistitietokeruun 15.8.2020–15.1.2021. Suomenkieliset vastaukset on arkistoitu SKS:n arkistoon ja ruotsinkieliset SLS:n arkistoon.

Kiitämme lämpimästi kaikkia keruuseen osallistuneita! Vastajien kesken arvotut kirjapalkinnot on toimitettu voittajille.

Lisätietoja: SKS:n arkisto, puh. 0201 131 240, arkisto@finlit.fi